УДК 355.48:355.23 DOI: https://doi.org/10.59226/3041-1971.1.2026.33-39

ЯКОВЕНКО Євген Сергійович
кандидат педагогічних наук, начальник кафедри тактики
Київський інститут Національної гвардії України
https://orcid.org/0000-0002-2612-8550

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА БОЙОВОГО ДОСВІДУ

У статті розкрито сутність поняття бойовий досвід, проаналізовано його структурні компоненти, а також педагогічний потенціал щодо систематичного застосування у військово-професійній освіті та підготовці фахівців сил сектору безпеки й оборони.

Визначено, ряд особливостей бойового досвіду: екстремальність умов, домінування ризику, висока ціна помилки, необхідність швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності, застосування засобів ураження, взаємодія особового складу у високостресових ситуаціях.

Запропоновано авторське визначення поняття «бойовий досвід» – як сукупності знань, умінь, навичок, способів дій, психологічних моделей поведінки та професійних рішень, набутих у процесі реальної бойової діяльності протягом певного часу, на конкретній місцевості та за визначених оперативно-тактичних умов.

Проведено структурну декомпозицію феномену на чотири ключові компоненти, які відображають когнітивний, операційний, діяльнісно-поведінковий та емоційно-психологічний виміри.

Ключові слова: *бойовий досвід; професійна підготовка; військовий фахівець; освітній процес; військова освіта.*

Постановка проблеми. Незважаючи на зростання ролі військово-професійної освіти та необхідності підготовки фахівців, здатних діяти в умовах сучасних бойових дій, проблема вивчення та впровадження бойового досвіду залишається недостатньо розробленою на теоретичному, методологічному та практичному рівнях. Бойовий досвід військовослужбовців, отриманий у реальних умовах збройної боротьби, є унікальним джерелом практичних знань, умінь, тактичних рішень, психологічних моделей поведінки та організаційних підходів. Однак перетворення цього досвіду на інструмент системного вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки та оборони потребує наукового осмислення.

Проблемність питання зумовлена низкою чинників. По-перше, відсутність єдиного, науково обґрунтованого понятійного апарату, який би дозволяв однозначно трактувати сутність бойового досвіду, його структуру, функції та механізми формування. У науковій літературі зустрічаються різні підходи до визначення поняття, що призводить до розбіжностей у методах його дослідження та педагогічного використання.

По-друге, актуальною залишається проблема відбору, систематизації та педагогічної інтерпретації бойового досвіду. Значна частина інформації про бойові дії існує у формі ситуативних рішень, неформалізованих практик, професійних інтуїцій, досвіду малих тактичних груп. Перетворення таких емпіричних напрацювань на навчально-методичні матеріали вимагає спеціальних методик аналітичної обробки, узагальнення й адаптації до умов освітнього процесу. По-третє, у практиці військової та правоохоронної освіти простежується фрагментарність впровадження бойового досвіду, що часто обмежується окремими тренінгами, лекціями або демонстрацією епізодів бойових дій. Відсутність цілісної технології інтеграції бойового досвіду в систему підготовки призводить до втрати значного обсягу цінних знань і обмежує можливості формування у здобувачів освіти готовності до дій у реальних бойових та екстремальних умовах.

Таким чином, наукова проблема полягає у визначенні сутності, структури та педагогічного потенціалу бойового досвіду, розробленні шляхів і механізмів його систематичного впровадження в процес професійної підготовки військових

© Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності, 2026
© Є. С. Яковенко, 2026

та правоохоронних фахівців. Її розв'язання дозволить створити науково обґрунтовані моделі навчання, що забезпечують формування компетентностей, необхідних для ефективного виконання бойових завдань в умовах невизначеності, ризику та високої відповідальності.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання вивчення та впровадження бойового досвіду у процес професійної підготовки військовослужбовців, незважаючи на його очевидну практичну значущість, перебуває на початковій стадії наукової розробленості. Аналіз наукових джерел свідчить [1–6], що коло дослідників, які системно розглядають педагогічні аспекти накопичення, узагальнення та інтеграції бойового досвіду в освітню діяльність, є відносно вузьким. Наявні наукові праці зосереджені переважно на аналізі окремих елементів бойової діяльності, тактичних рішень або організаційних аспектів бойової підготовки, але рідко включають цілісне осмислення бойового досвіду як педагогічного явища.

Особливо показовим є те, що проблема визначення поняття «бойовий досвід» фактично залишається на периферії наукових досліджень. Більшість авторів, які аналізують питання бойової діяльності, використовують це поняття інтуїтивно або описово, без чіткого термінологічного обґрунтування, що створює помітні концептуальні розбіжності та ускладнює подальше теоретичне узагальнення. Таким чином, існує об'єктивна наукова прогалина: сутність, структура та механізми формування бойового досвіду не отримали достатнього теоретичного опрацювання, а наявні визначення носять фрагментарний і неповний характер. Ця обставина актуалізує необхідність здійснення комплексного дослідження, спрямованого на систематизацію та поглиблене наукове розуміння феномену бойового досвіду.

Метою статті є аналіз поняття «бойовий досвід», розкриття його сутнісних ознак, структурних компонентів та педагогічного потенціалу для подальшого використання у процесі професійної підготовки військових.

Виклад основного матеріалу. Зростання ролі бойового досвіду як ключового чинника ефективності сучасних військових операцій та професійної підготовки військовослужбовців, зумовлює актуальність його наукового дослідження та більш чіткого обґрунтування. Попри те, що бойовий досвід визнається критичним чинником успішності військовослужбовця, у науковій літературі відсутня однозначність щодо його сутності та змістових компонентів. Поняття вживається на практиці, однак нерідко інтерпретується інтуїтивно. Це призводить до труднощів у стандартизації навчального процесу, підготовці інструкторів і розробці критеріїв оцінювання військової компетентності. Тому дослідження сутності та структури бойового досвіду є науково й практично актуальним. Постала необхідність наукового переосмислення феномена бойового досвіду як цілісної, багатокомпонентної системи, що охоплює когнітивні, емоційно-вольові, психофізіологічні та діяльнісні аспекти професійної діяльності військовослужбовця. На фоні трансформації характеру сучасних бойових дій та швидкого оновлення тактичних практик, питання систематизації та наукової інтерпретації бойового досвіду набуває стратегічного значення для підготовки військових кадрів.

У науковій традиції при розгляді складних та багатокомпонентних категорій методологічно коректним є рух від загального до конкретного. Саме тому перед тим, як переходити до аналізу поняття «бойовий досвід», виникає необхідність уточнити теоретичний зміст ширших категорій, таких як «досвід» та «професійний досвід». По-перше, це пояснюється тим, що бойовий досвід є не самостійним ізольованим феноменом, а формується в межах загальних механізмів накопичення та трансформації досвіду людини у професійній діяльності. По-друге, його сутність неможливо розкрити без з'ясування закономірностей і структурних складових, притаманних будь-якому виду досвіду. Поняття «досвід» розглядається у філософії, психології та педагогіці як сукупність знань, умінь, навичок, способів дій і результатів діяльності, набутих у процесі взаємодії з реальністю [7, 8]. У філософському аспекті досвід виступає важливим джерелом пізнання, що забезпечує перехід від чуттєвого до раціонального освоєння світу. Психологічні підходи акцентують на індивідуальній переробці інформації, формуванні стійких поведінкових моделей і здатності застосовувати набуті знання в нових ситуаціях. У педагогічній науці досвід розглядається як результат навчання і виховання, що забезпечує розвиток особистісних якостей та професійних компетентностей.

Досвід перебуває у полі зору сучасних філософських теорій. У наукових дослідженнях вчених О. Аверіна,

В. Андрущенка, В. Іванова, І. Зязюна, М. Мінакова, В. Павлова, О. Павлової, В. Панова, І. Фролова, В. Шинкарука визначення досвіду тлумачиться з позиції діяльності особистості, яку розглядають у єдності чуттєвого, практичного і теоретичного аспектів. Як відмічає І. Зязюн, означені грані однієї сутності самі по собі не існують, кожна з них містить у собі неодмінно певну частку іншого досвіду, взаємодоповнюючи один одного. Важливого значення набуває висновок вченого про те, що досвід є необхідною основою діяльності і, водночас, формується у ній; є результатом минулої діяльності і початковим пунктом діяльності наступної [9]. В. Іванов розглядає досвід як особливу форму пізнання світу, суб'єктивний синтез людської діяльності. На думку вченого, досвід є минулою діяльністю, яка стала внутрішнім надбанням особистості, підсумком її життєдіяльності і не може бути нічим іншим, як тільки досвідом діяльності. Розуміння природи досвіду можливе, на думку філософа, при розумінні діяльнісної сутності людини. Остання проявляється не лише у предметному перетворенні світу, але й створенні людиною власної природи. Досвід слід розглядати у межах людського способу життя, в єдності його діяльнісно-практичних, суспільно-історичних та індивідуальних характеристик.

Доктрина з вивчення та впровадження досвіду в Збройних силах України, визначає, що досвід – це сукупність уроків, знань, умінь і навичок, здобутих у процесі практичної діяльності; це те, що вже колись було, з чим доводилося мати справу. Досвід може бути як позитивним, зокрема передовим, так і негативним [6].

Також, досвід розглядається в багатоаспектному змісті сучасної освіти. Так, О. Рудницька складовими змісту освіти визначає: пізнавальний (когнітивний) досвід як основний, що охоплює систему знань про загальну картину світу; практичний досвід (досвід здійснення способів діяльності), котрий передбачає засвоєння вмінь і навичок і є основою тих чи інших конкретних видів діяльності (пізнавальної, суспільної, комунікативної, художньої та ін.); емоційний досвід (система мотиваційно-ціннісних і емоційно-вольових відношень), що виражає оцінне ставлення до явищ навколишнього світу, діяльності, людей і характеризується культурою почуттів особистості [10].

Професійний досвід, у свою чергу, є конкретизованою формою досвіду, яка формується у сфері трудової діяльності людини. Він характеризує рівень володіння спеціальними знаннями, практичними вміннями, професійно значущими якостями, технологіями та моделями поведінки, необхідними для виконання конкретних службових або виробничих функцій. Професійний досвід має прикладний характер, накопичується поступово, перевіряється практикою та проявляється у здатності ефективно діяти в стандартних і нестандартних умовах.

Євдокімова Н. виділяє три типи професійного досвіду: *соціокультурний* – накопичений професійний досвід поколінь; *колективний* – досвід професійної спільноти; *індивідуальний* – унікальний досвід особистості професіонала. Накопичений професійний досвід поколінь та досвід професійної спільноти асимілюється в індивідуальному досвіді, що може стати у подальшому надбанням професійного досвіду наступних поколінь [11]. На переконання І. Зязюна, накопичення професійного педагогічного досвіду сприяє виробленню оптимальних прийомів роботи, піднесенню якості педагогічної діяльності на рефлексивній основі до вищого рівня, виявленню творчої активності особистості педагога, що в свою чергу веде до становлення педагогічної майстерності [12].

Аналіз наукової літератури переконує, що вчені пропонують різні підстави для визначення структури особистісного і професійного досвіду. Наприклад, О. Лаута виділяє в його структурі основні категорії цього феноменологічного поняття – очевидність і самоданість, виявлення яких передбачає інтенційно-конститутивний аналіз свідомості [13].

Узагальнюючи наведені тлумачення понять «досвід» та «професійний досвід», можна стверджувати, що досвід є результатом і формою відображення практичної взаємодії суб'єкта з реальністю, а професійний досвід постає як спеціалізована система знань, умінь і способів дій, сформована у межах конкретної професійної діяльності та спрямована на її ефективне виконання. Проте бойова діяльність, на відміну від більшості сфер професійної практики, характеризується надзвичайною динамічністю, високим рівнем невизначеності, ризиком для життя та необхідністю прийняття рішень в умовах дефіциту часу.

Таким чином, бойовий досвід не може розглядатися лише як частина загального або професійного досвіду у його традиційному розумінні. Він є специфічним різновидом професійного досвіду військовослужбовця, який має чітку часову та просторову

детермінованість, формується у конкретних бойових умовах, під впливом ресурсних обмежень, стресових факторів і рівня підготовки противника. Ці обставини обумовлюють його унікальну структуру, зміст і високу цінність для подальшої військово-професійної підготовки. Тому логічним продовженням теоретичного аналізу є формулювання наукового визначення поняття «бойовий досвід» з урахуванням особливостей його виникнення, функціонування та педагогічної придатності для подальшого узагальнення й впровадження у навчальний процес. Отже пропонуємо наступне визначення **«бойовий досвід»** – це сукупність знань, умінь, навичок, способів дій, психологічних моделей поведінки та професійних рішень, які військовослужбовець набуває у процесі реальної бойової діяльності протягом певного часу, в конкретних просторових та оперативно-тактичних умовах, що забезпечують його здатність ефективно діяти в подібних або нових ситуаціях збройного протиборства.

Надання авторського визначення поняття «бойовий досвід» створює підгрунтя для подальшої наукової інтерпретації цього феномену у контексті військової освіти, бойової підготовки та практики застосування військ. Однак сама по собі дефініція не забезпечує всебічного розуміння його змісту, оскільки бойовий досвід є складним, полікомпонентним утворенням, яке включає не лише результат індивідуальної участі у бойових діях, а й систему знань, умінь, навичок, психологічних станів, когнітивних схем, моделей поведінки та механізмів прийняття рішень, що виникають і трансформуються в умовах реального збройного протистояння. У зв'язку з цим предметом окремої наукової уваги має стати внутрішня структура бойового досвіду як цілісного, але неоднорідного явища. Її дослідження дозволяє визначити, з яких саме елементів формується бойовий досвід військовослужбовця; які компоненти мають вирішальне значення для ефективності у бою; яким чином ці складові взаємодіють, накопичуються, зберігаються та відтворюються в подальшій професійній діяльності. Без виявлення структурних елементів бойового досвіду неможливо створити дієві механізми його цілеспрямованого формування, педагогічного впровадження та передачі іншим військовослужбовцям.

На основі, визначення поняття «бойовий досвід», пропонуємо його структуру розділити на чотири ключові компоненти (рис. 1).

1. Когнітивно-поведінковий компонент (Що?):

– знання – теоретичне розуміння (тактика, вогнева, топографія, тощо), знання про противника, розуміння процедур;

– уміння – практичне застосування знань у контрольованих або нових умовах (здатність приймати рішення, орієнтуватися на місцевості, налаштувати радіостанцію);

– навички – доведені до автоматизма дії (розбирання/збирання зброї, перезаряджання, реакція на вогонь);

– способи дій та професійні рішення – сформовані алгоритми прийняття рішень, здатність швидко оцінити ситуацію та обрати оптимальний план дій.

2. Психологічний компонент (Як?):

– адаптивні моделі – розвиток психологічної стійкості, здатності долати страх, контролювати агресію та паніку;

– копінг-стратегії – набуті способи боротьби зі стресом, втомою та травматичними подіями;

– мотиваційно-ціннісна сфера – формування бойової мотивації, почуття братерства, зміна або укріплення особистих цінностей та поглядів;

– саморегуляція – навичка управління власним психоемоційним станом під час та після бою.

3. Ситуативний компонент (Де і Коли?):

– джерело – досвід, отриманий у справжньому бою (з реальною загрозою життю), а не на навчаннях;

– інтенсивність та тривалість (час) – тривалість і ступінь залученості військовослужбовця до бойових дій (зокрема, досвід короткочасного штурму суттєво відрізняється від досвіду тривалого перебування в умовах окопної війни);

– специфіка (простір та умови) – де саме був набутий досвід (міська забудова, поле, ліс), і за яких оперативно-тактичних обставин (наступ, оборона, розвідка, диверсійна робота);

4. Функціональний компонент (Навіщо?):

– ефективність – здатність виконувати бойові завдання з мінімальними втратами та максимальним результатом.;

– трансфер (перенесення) – здатність використовувати набуті навички не лише в абсолютно ідентичних (подібних) ситуаціях, але й вміти їх застосовувати у зовсім інших ситуаціях;

– адаптивність – модифікувати свою поведінку та рішення в принципово нових або непередбачуваних бойових обставинах;

– прогностика – здатність на основі минулого досвіду прогнозувати дії противника та розвиток ситуації.

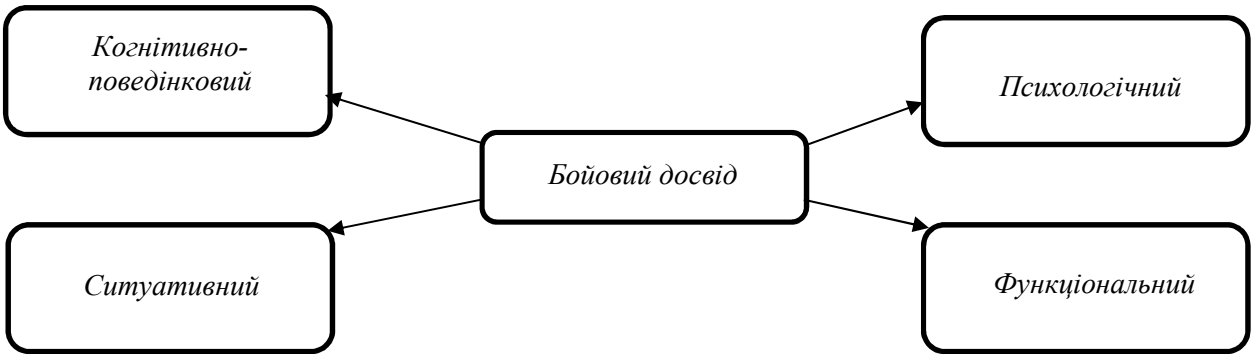

Рисунок 1 – Структура бойового досвіду

Запропонована структура бойового досвіду має суттєві переваги, оскільки дозволяє розглядати його як цілісне, багатовимірне утворення, що поєднує когнітивно-поведінкові, психологічні, ситуативні та функціональні аспекти. Її комплексність забезпечує відповідність реальній природі бойової діяльності, а включення ситуативних ознак (час, місцевість, умови, характер операцій) чітко відмежовує бойовий досвід від навчально-тренувального. Орієнтація на ефективність, адаптивність і здатність до перенесення знань робить структуру практично значущою для оцінювання рівня професійної готовності військовослужбовців. Чітка систематизація компонентів створює методичну основу для розроблення навчальних програм, тренувальних сценаріїв, процедур аналізу бойових уроків і стандартів підготовки, що підвищує можливості педагогічної трансформації бойового досвіду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті подано сутність та структуру бойового досвіду як специфічного різновиду професійного досвіду військовослужбовця. Бойовий досвід є контекстно-детермінованою, багатокомпонентною системою, яка формується в умовах реальних бойових дій і має чіткі часові, просторові та ситуативні параметри. Виявлено, що відсутність єдиного термінологічного апарату та фрагментарність існуючих підходів ускладнюють теоретичну інтерпретацію й педагогічну трансформацію бойового досвіду, що зумовлює наявність суттєвої наукової прогалини.

У результаті систематизації літературних джерел і логічного аналізу запропоновано авторське визначення «бойового досвіду» як сукупності знань, умінь, навичок, способів дій, психологічних моделей поведінки та професійних рішень, набутних у процесі реальної бойової діяльності в певний час, на визначеній місцевості та за конкретних оперативно-тактичних умов, що враховують також рівень підготовки противника. Це визначення дозволяє відмежувати бойовий досвід від загальних форм професійного досвіду та виокремити його специфічні ознаки. Здійснено структурну декомпозицію бойового досвіду на чотири взаємопов'язані компоненти: когнітивно-поведінковий, психологічний, ситуативний та функціональний, а також окреслено їхні ключові елементи. Така структура дає змогу не лише глибше теоретично осмислити феномен, а й створити практичну основу для розроблення методик збору, систематизації та педагогічного впровадження бойових уроків у навчальний процес.

Подальші наукові розвідки буде спрямовано на вивчення процесів і процедур осмислення, систематизації та педагогічної імплементації бойового досвіду у систему професійної підготовки військовослужбовців країн-членів НАТО.

Список використаних джерел

1. Яковенко Є. С., Острижний О. В., Черкашин С. Д. Обґрунтування запропонованої технології вивчення та впровадження бойового досвіду в освітній процес Національної академії Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2023. № 4 (87). С. 148–153.

2. Яковенко Є. С., Бєлай С. В., Волков І. М. Запровадження бойового досвіду в освітній процес Національної академії Національної гвардії України під час вивчення загальновійськових дисциплін. *Честь і закон*. 2022. № 4 (83). С. 144–148.

3. Медвідь М. М., Ктіторов М. О., Медвідь Ю. І., Поляков В. Ю., Гаврищук М. М., Вишневська Я. А. Залежність розвитку системи внутрішньої забезпечення якості від впровадження досвіду практичної діяльності в

освітній процес закладу вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 1. С. 13–19.

4. Про затвердження Інструкції з вивчення та впровадження досвіду виконання бойових (спеціальних) завдань НГУ під час відсічі збройної агресії: наказ Командувача НГУ від 10.11.2022 № 390. 19 с.

5. Гончаренко Є., Ткаченко А. Вивчення та впровадження досвіду у Збройних Силах України. *Повітряна міць України*. 2022. № 1 (2(3). С. 56–59.

6. Доктрина з вивчення та впровадження досвіду у Збройних Силах України : Генеральний штаб ЗСУ від 03.07.2020 р. № 1928/НВГШ.

7. Ягупов В. В. Військова й соціальна психологія : навч. посіб. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : ВПЦ "Київський університет", 2000. 522 с.

8. Лавріненко О. А. Педагогічний досвід: моніторинг та перспективи: посібник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2018. 256 с.

9. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Київ : Вища школа, 1976. 176 с.

10. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

11. Євдокимова Н. О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. Харків : ХНПУ, 2009. № 31. С. 59-70.

12. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид. доповн. і переробл. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.

13. Лаута О.Д. Поняття «досвід» в контексті класичного ідеалу раціональності: автореф. дис. … канд. філософ. Наук; 09.00.04 Київ, 2009. 21 с.

References

1. Yakovenko, Ye. S., Ostrizhnyi, O. V., & Cherkashyn, S. D. (2023). *Obgruntuvannia zaproponovanoi tekhnolohii vyvchennia ta vprovadzhennia boiovoho dosvidu v osvitnii protses Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy.* [Substantiation of the proposed technology for studying and implementing combat experience in the educational process of the National Academy of the National Guard of Ukraine]. *Chest i zakon*, Vol. 4. Is. 87, pp. 148–153 [in Ukrainian].

2. Yakovenko, Ye. S., Bielai, S. V., & Volkov, I. M. (2022). *Vprovadzhennia boiovoho dosvidu v osvitnii protses Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy pid chas vyvchennia zahalnoviiskovykh dystsyplin.* [Introduction of combat experience into the educational process of the National Academy of the National Guard of Ukraine during general military disciplines]. *Chest i zakon*, Vol. 4. Is. 83, pp. 144–148 [in Ukrainian].

3. Medvid, M. M., Ktitorov, M. O., Medvid, Yu. I., Poliakov, V. Yu., Havryshchuk, M. M., & Vyshnevska, Ya. A. (2023). *Zalezhnist rozvytku systemy vnutrishnoho zabezpechennia yakosti vid vprovadzhennia dosvidu praktychnoi diialnosti v osvitnii protses zakladu vyshchoi osvity*. [Dependence of the internal quality assurance system development on the implementation of practical experience in the educational process of higher education institutions]. Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia: Pedahohichni nauky, Vol. 1, pp. 13–19 [in Ukrainian].

4. *Pro zatverdzhennia Instruktsii z vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu vykonannia boiovykh (spetsialnykh) zavdan NHU pid chas vidsichi zbroinoi ahresii: nakaz Komanduvacha NHU* [Instruction on studying and implementing the experience of performing combat (special) tasks of the National Guard of Ukraine during repelling armed aggression]. Order No. 390. 2022 [in Ukrainian].

5. Honcharenko, Ye., Tkachenko, A. (2022). *Vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy.* [Study and implementation of experience in the Armed Forces of Ukraine]. *Povitriana mits Ukrainy*. Vol. 1 (2(3)). pp. 56–59 [in Ukrainian].

6. Doktryna z vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. General Staff of the Armed Forces of Ukraine [*Doctrine on studying and implementing experience in the Armed Forces of Ukraine*]. Order No. 1928/NGSH . 2020 [in Ukrainian].

7. Yahupov, V. V. (2000). *Viiskova y sotsialna psykholohiia* [Military and social psychology]. VPTs "Kyivskyi universytet" p. 522 [in Ukrainian].

8. Lavrinenko, O. A. (2018). *Pedahohichnyi dosvid: monitorynh ta perspektyvy* [Pedagogical experience: monitoring and perspectives]. Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine, p. 256 [in Ukrainian].

9. Ziaziun, I. A. (1976). *Estetychnyi dosvid osoby* [Aesthetic experience of personality]. Vyshcha shkola, p. 176 [in Ukrainian].

10. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika zahalna ta mystetska* [General and art pedagogy]. Navchalna knyha – Bohdan, p. 360 [in Ukrainian].

12. Yevdokymova, N. O. (2009). *Profesiinyi dosvid yak subiektyvno-psykholohichna realnist*. [Professional experience as a subjective psychological reality]. *Bulletin of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Psychology*. Vol. 31. pp. 59–70 [in Ukrainian].

13. Ziaziun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F., et al. (2004). *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical mastery]. 2-he vyd.,Vyshcha shkola. p. 422 [in Ukrainian].

14. Lauta O. D. (2009). Poniattia “Dosvid” v konteksti klasychnoho idealu ratsionalnosti [The concept of “experience” in the context of the classical ideal of rationality]. Extended abstract of candidate’s thesis. Kyiv, p. 21 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 31.01.2026
Прийнято до друку: 23.02.2026
Опубліковано: 30.03.2026

Yakovenko Yevhen
Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Tactics
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-2612-8550

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF COMBAT EXPERIENCE

The article carries out a comprehensive theoretical and methodological analysis of the phenomenon of “combat experience” as a special type of professional experience of a military serviceman, which has a unique nature, content and pedagogical value. The essential features of this concept are revealed, its structural components are analyzed, as well as the pedagogical potential for systematic application in military-professional education and training of specialists of the security and defense sector forces. For theoretical substantiation, methods of systemic analysis, synthesis, comparison, logical decomposition are used, which made it possible to rethink the broader categories of “experience”, “life experience”, “professional experience” and to highlight the specifics of combat activity as an environment for the formation of a military personality. It is substantiated that combat experience is characterized by a number of features, including: extreme conditions, dominance of risk, high cost of error, the need for quick decision-making in conditions of uncertainty, the use of lethal means, and the interaction of personnel in high-stress situations. On this basis, the author's definition of the concept of "combat experience" is proposed as a set of knowledge, abilities, skills, methods of action, psychological models of behavior and professional decisions acquired in the process of real combat activity for a certain time, in a specific area and under certain operational-tactical conditions. The indicated interpretation allows us to clearly distinguish combat experience from general forms of professional military experience that arise outside the conditions of direct contact with the enemy. A structural decomposition of the phenomenon into four key components that reflect the cognitive, operational, activity-behavioral and emotional-psychological dimensions is carried out. It is shown that such a structure provides its holistic scientific understanding and creates a theoretical and methodological basis for the pedagogical transformation of combat experience into elements of the educational process, tactical training and professional education of military personnel.

Keywords: *combat experience; professional training; military specialist; educational process; military education.*